

DAGENS FRÅGOR

Regeringsskiftet i Finland

Regeringen Virolainens tillkomst uppvisar några i finländsk parlamentarism nya drag, som förtjänar uppmärksamhet. Regeringsförhandlingarna genomfördes ovanligt snabbt. Den 7 september gav president Kekkonen i uppdrag åt agrarförbundets nyvalde men ännu inte tillträdde ordförande, dr Johannes Virolainen att återuppta de i juni avbrutna förhandlingarna om en borgerlig majoritetsregering. Redan den 12 utnämndes regeringen och utfärdade sitt kortfattade program. Proceduren genomfördes anmärkningsvärt smärtfritt, särskilt om man ser den mot bakgrunden av den mycket långdragna manglingen senaste vår, som inte ledde till något som helst resultat.

Den nya regeringens sammansättning är praktiskt taget den, som då fälldes av finska folkpartiet. Sju agrarer balanseras av tre högermän och två var från svenska och finska folkpartierna. Tungan på vågen blir en icke partiansluten fackman som biträdande socialminister. Han utsågs på förslag av finska folkpartiet men sedan hans person accepterats även av de tre andra partierna. Detta var en eftergift för finska folkpartiets krav på en starkare centerdominans som motvikt mot högerens medverkan. Det intressanta är att en sådan kompromiss av allt att döma gärna hade erbjudits redan i juni, om finska folkpartiet då hade accepterat den.

Skiljaktigheterna antyder att det här åter har varit fråga om de politiska

”förutsättningar”, aldrig konkret formulerade, som brukar spela en så stor roll i finländsk parlamentarism. Något icke anfört hinder synes ha eliminerats eller blivit överskuggat av andra hänsyn sedan juni. När så hade skett, gick det lätt att bygga på den då förkastade basen.

Den nya regeringen utgör på kort sikt en vändpunkt i finländsk regeringspolitik. Den är sedan det sovjetiska ingripandet i presidentvalsförberedelserna hösten 1961 den första, som är rent parlamentarisk i den bemärkelsen att den representerar partiernas riksdagsgrupper. Regeringen Karjalainen, som bildades våren 1962 efter presidentvalet, hade visserligen formellt bakom sig en riksdagsmajoritet, alla de borgerliga partierna, men personvalet var statsminister Karjalainens och hans princip var att i fråga om partier, som inte från första början hade stött president Kekkonens återval, välja medlemmar som inte tillhörde riksdagen och inte var representativa för riksdagsgruppen. Hans regering var därför en påtaglig presidentregering, där en betydande del av statsrådmedlemmarna oberoende av partimedlemskort mera representerade kretsen av president Kekkonens valmedhjälpare än de engagerade partierna. Likväl, eller möjligen just därför, föll hans regering i en fråga, där den hade riksdagsmajoriteten bakom sig, på inre oenighet inom sin egen krets. Det onormala presidentvalet kastade en slagskugga efter sig.

Den avgående regeringen Lehto var

en klar presidentregering, en regering av ministeriernas högsta ämbetsmän, som var avsedd att bli en övergångsregering för 100 dagar, som statsministern själv sade vid tillträdet. Att den har fått sitta nio månader, innan en ny regering kunde framföras vittnar om hur hårt maskineriet hade gått i baklås.

Regeringen Virolainen bör alltså ha betydligt större möjligheter att skapa ett ostört samarbete med riksdagen, vars majoritet har fått medverka vid dess tillkomst under normala former så att dess sammansättning är ett resultat av jämlik konsultation mellan regeringsbildaren och grupperna. Den kommer även att behöva ta vara på varje tillgång. Dess uppgifter blir varken lätta eller tacksamma.

Under åren 1958 till 1962 hade Finland för första gången under sin självständighet en vänsterdominerad folkrepresentation. På grund av klyftan mellan socialdemokrater och agrarer styrdes det dock hela tiden av borgerligt ledda regeringar. Kommunisterna föredrog vid varje avgörande tillfälle att tolerera en agrarledd regering framför att ta risken, att socialdemokraterna kunde få komma med. Motsättningen mellan de borgerliga regeringarna och den socialistiska riksdagsmajoriteten framträdde däremot kraftigt på lagstiftningens och anslagsbeviljningens område. Då lades en djup grund för dagens ekonomiska obestånd. Regeringen Karjalainen förmodade inte återställa balansen. Tvärtom ledde en partipolitisk auktionspolitik till att nya i och för sig behjärtansvärda sociala reformer godkändes i en takt som överträffade tillväxten inom folkhushållets bärkraft. Expeditionsregeringen Lehto saknade alla möjligheter att riva upp redan beslutade kostsamma lagar eller att inskränka stadgade subventionsutgifter. Dess sparsamhetsmöjligheter var

därför mycket begränsade. Den har nyss överlämnat en chockbudget med hårda skattehöjningar och svårrealiserbara låneposter som enda medlet att nå balansen. Likväl har en del högst impopulära inkomstbesparingar ingått i bilden. Nu skall den nya regeringen avstå från en del skarpt kritiserade utgiftsminskningar och samtidigt från den föreslagna skärpningen av inkomstskatten. Hur detta skall kunna ske, återstår att se.

De politiska bekymren i Finland dominerar fortfarande synfältet. Men en normalisering har dock inträtt i och med den nya regeringens tillkomst.

Det danska valet

Folketingsvalet i Danmark den 22 september fick ett tillfredsställande resultat för det icke-socialistiska Danmark. Hotet om ett socialistiskt flertal i folketinget avvärjdes. Den av socialdemokraterna starkt dominerade regeringen miste sin majoritet, och den borgerliga fronten, bestående av Venstre och Konservativt folkeparti stärkte sin ställning med fyra mandat, som samtliga tillföll Konservativt folkeparti.

Valets resultat återges i nedanstående tabell, där en jämförelse göres med 1960 års folketingsval.

Den tidigare regeringen, bestående av socialdemokrater och radikaler vilade på en majoritet av 88 mandat, åstadkommen med hjälp av en folketingsledamot från Grönland. Normalt brukar inte de färöiska, grönländska och slesvigiska mandatet blandas in i de politiska majoritetskonstellationerna i det danska folketinget med dess totalt 179 ledamöter.

De 86 socialdemokratiska och radikala medlemmarna i det nyvalda folketinget räcker under inga omstän-

	Röster		Proc.andel av rösterna		Mandat	
	1964	1960	1964	1960	1964	1960
Socialdemokratiet	1.103.216	1.023.794	42,0	42,1	76	76
Radikale Venstre	139.731	140.979	5,3	5,8	10	11
Konservative folkep. Venstre	527.921	435.764	20,1	17,9	36	32
Socialistisk folkep.	546.940	512.041	20,8	21,1	38	38
De Uafhængige	152.085	149.440	5,8	6,1	10	11
Slesvigske Parti	69.659	81.134	2,6	3,3	5	6
	9.265	9.058	0,4	0,4	0	1

digheter till att säkra en majoritet, och i enlighet med de båda partiernas uttalanden under valkampanjen sprängdes därför regeringskoalitionen. Konservativ folkeparti och Venstre, som bildade regering 1950—1953, försökte nu komma in i bilden, eftersom de icke-socialistiska partierna skulle ha en majoritet, om man räknade in radikalerna. Radikale Venstre föredrog emellertid liksom Socialistisk Folkeparti att utpeka socialdemokraternas ordförande, statsminister Jens Otto Krag, som ledare för den nya regeringen. J. O. Krag bildade därefter en socialdemokratisk minoritetsregering.

Valkampanjen rörde sig i väsentlig grad om huruvida Danmark skulle få den socialistiska majoritet, som Socialistisk Folkeparti och Socialdemokraterna var så nära vid valet 1960, men denna fara kunde avväjas genom SF:s mandatförlust.

Den nya regeringen måste kryssa fram genom folkettingen, och den kommer troligtvis att kunna räkna med radikalt stöd i avgörande situationer. Till våren blir det aktuellt att förnya överenskommelserna på arbetsmarknaden, och till dess kommer den ekonomiska situationen att vara rätt besvärlig. Regeringen har emellertid tillkännagivit, att den inte överväger några ekonomiska ingrepp detta år.

Enskilda politiska kommentatorer räknar med att den labila situationen kommer att resultera i ett nytt folke-

tingsval inom kort, men de flesta tycks vara av den meningen, att man under alla omständigheter kommer att passera kommunalvalet 1966, innan det blir aktuellt med nyval till folkettingen.

Andrakammarvalet i siffror

Årets andrakammarval blev ett typiskt vänta-och-se-val. Endast kommunisterna kan odiskutabelt anse sig ha gått framåt i jämförelse med såväl 1960 års som 1962 års valsiffror. De absoluta röstetalen för de olika partierna i 1964 års val blev följande: högerpartiet 582.609, folkpartiet 723.986, centerpartiet 570.017, socialdemokraterna 2.006.921, kommunisterna 221.769, Kristen Demokratisk Samling 75.337 och Medborgerlig Samling 64.782. Partiernas andelar i valmanskåren och förändringarna sedan 1956 framgår av nedanstående tabell.

Mandatmässigt inträffade i stort inga större förskjutningar. Socialdemokraterna förlorade ett mandat och stannade på 113, de borgerliga partierna förlorade också ett mandat och hamnade på 112, medan kommunisterna tog en vinst från vardera lägret samt det nytillkomna mandatet och totalt erhöll 8 mandat. Inom det borgerliga lägret inträffade dock vissa förskjutningar. Folkpartiet blev det utan gensago största oppositionspar-

	H	Fp	Cp	S	K	MbS	KDS
1956	17,1	23,8	9,4	44,6	5,0	—	—
1958 a	19,5	18,2	12,7	46,2	3,4	—	—
1958 b	20,4	15,6	13,1	46,8	4,0	—	—
1960	16,5	17,5	13,6	47,8	4,5	—	—
1962	15,5	17,1	13,1	50,5	3,8	—	—
1964	13,7	17,1	13,4	47,3	5,2	1,5	1,8

tiet och kunde trots ett sämre val än 1960 inregistrera två mandatökningar. Detsamma gäller för centerpartiet; trots sämre valresultat än 1960 erövrade partiet ett nytt mandat. Dessa mandatförskjutningar gick enbart ut över högerpartiet som fick vidkännas en förlust av 7 mandat. Genom Medborgerlig Samlings uppträdande i fyrstadskretsen kan dock samtliga tre borgerliga partier tillföra var sitt läger ytterligare ett mandat. Detta innebär, att högerpartiet hamnar på 33, folkpartiet på 43 och centerpartiet på 36 — praktiskt taget en skänk från högerpartiet i Fyrstadskretsen.

Situationen kan ytterligare förändras något, om ett omval skulle komma till stånd i Västernorrlands län. I händelse av borgerlig valvinst, vilken på goda grunder kan betraktas som helt säker, skulle det slutliga valresultatet innebära ytterligare en mandatförlust för socialdemokraterna och en motsvarande vinst för antingen högerpartiet eller centerpartiet.

Mandatförskjutningarna berör endast 9 av landets 28 valkretsar. Högerpartiet förlorar ett mandat i vardera Stockholms stad, (som minskat med ett mandat), Blekinge, Kristianstads län och Västernorrlands län (mandatminskning) samt 3 mandat i Fyrstadskretsen. Centerpartiet inregistrerar mandatvinster på Gotland, i Blekinge och i Stockholms stad. Folkpartiet har vunnit ett mandat i vardera Stockholms län (mandatökning) samt i Halland. Socialdemokraterna har förlorat tre mandat, i Stockholms stad, på Gotland och i Värmland, me-

dan man vunnit två, nämligen i Kristianstads län och i Fyrstadskretsen (mandatökning). Kommunisterna slutligen har vunnit sina tre mandat i Stockholms län (mandatökning), i Värmland och i Västernorrland.

I jämförelse med 1960 års valsiffror har som sagt samtliga partier med undantag av kommunisterna minskat sina andelar av valmanskåren. Gör vi en jämförelse med 1962 års valresultat förändras bilden såtillvida, att socialdemokraterna uppvisar den största tillbakagången, 3,2 %, följda av högerpartiet, 2,2 %, medan folkpartiet står på plus minus noll, centerpartiet ökar med 0,3 % och kommunisterna med 1,4 %. Det är dock uppenbart, att MbS framträdande i Fyrstadskretsen förryckt bilden åtskilligt, och eftersom MbS enbart utgör en samborgerlig valorganisation och ingalunda aspirerar på att framträda som ett särskilt parti, finns det anledning att fördela dessa röster på de tre borgerliga partierna. I sådant fall blir möjligheterna större att göra en rättvisande bedömning av valsiffrorna och resultatet blir: högerpartiet 14,8 % (—0,7 %), folkpartiet 17,4 % (+0,3 %) och centerpartiet 13,5 % (+0,4 %). Högerpartiets förlust uppväges sålunda helt av folkpartiets och centerpartiets sammanlagda vinster, medan den socialdemokratiska förlusten ger vinster för KDS och kommunisterna. Då åtskilliga av rösterna på KDS emellertid torde vara borgerliga, kan det sammanfattningsvis sägas, att 1964 års val jämfört med kommunalvalet 1962 gav ett visst utslag i borgerlig riktning. I jäm-

förelse med 1960 års andrakammarval blir dock läget praktiskt taget status quo.

Ett studium av röstförskjutningarna från 1962 ger vid handen, att socialdemokraterna gjort sina största förluster i Göteborgs stad (—5,6 %), Västernorrlands län (—5,3 %), Örebro och Kopparbergs län (—4,4 % i vardera), i Värmland (—4,2 %), i Fyrstadskretsen (—3,7 %) samt i Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län (vardera —3,6 %). Det i särklass bästa valet har man gjort på Gotland, där en ökning kan inregistreras i valmanskåren på 0,4 %, jämfört med 1962 — socialdemokraternas enda positiva resultat. Delvis kan framgången dock måhända förklaras av att kommunisterna inte ställde upp på Gotland, deras andel var 1962 0,3 %; samtidigt skall det dock observeras, att Gotland var den enda valkrets, där folkpartiet och centerpartiet gick fram under gemensam partibeteckning, vilket resulterade i en tillbakagång för folkpartiet. Ett mindre dåligt val gjorde socialdemokraterna annars i Kristianstads län (—0,7 %) och i Malmöhus län (—0,8 %). Mot bakgrund av dessa siffror får socialdemokraternas dåliga resultat i Fyrstadskretsen, där främsta motståndet bjöds av Medborgerlig samling, ett visst intresse.

Högerpartiets stora förlust, delvis teknisk, kommer som tidigare betonats främst på Fyrstadskretsens konto, där den rena högerlistan bara samlade 7,6 % av väljarna (—18,2 %). Ett anmärkningsvärt dåligt val gjorde högerpartiet annars i storstadsregionerna: Göteborgs stad (—2,4 %), Stockholms stad (—2,2 %) och Stockholms län (—2,2 %). Dåliga var resultaten också i Göteborgs- och Bohus län (—1,3 %), Jönköpings län (—1,2 %), Uppsala län (—1,1 %) och Norrbottens län (—1,0 %). Inte heller i Västerbottens län, Västernorrlands eller Koppar-

bergs län rosade högerpartiet marknaden (tillbakagång med 0,9 % i vardera valkretsen). Anmärkningsvärt goda resultat uppnådde man dock i Älvsborgs södra (+1,7 %), Kronobergs län (+1,6 %), Värmland (+0,7 %) och Kalmar län (+0,5 %). Samtliga dessa för högerpartiet positiva valkretsar kan samtidigt uppvisa en stark högerpress.

Folkpartiet gjorde sin i särklass största vinst i Göteborgs stad (+4,0 %). Goda resultat uppnåddes också i Halland (+1,2 %), i Göteborgs- och Bohus län (+1,2 %) samt i Kristianstads och Malmöhus län (vardera +1,0 %). De stora förlusterna drabbade partiet i Jönköpings län (—1,7 %), Västerbottens län (—1,4 %), Skaraborgs län (—1,1 %) och Östergötlands län (—1,0 %). Samtliga valkretsar kunde samtidigt visa på relativt stora framgångar för KDS.

Centerpartiet noterade sina framgångar över genomsnittet i Norrlandslänen (Gävleborg +1,7 %, Västernorrland +2,2 %, Jämtland +1,1 %, Västerbotten +1,1 %), vilket tillskrivits partiets resonemang i lokaliseringsfrågan. Bra val gjorde centerpartiet också i Kopparbergs län (+1,6 %), och Blekinge (+1,1 %). Större förluster gjorde centerpartiet bara i Fyrstadskretsen (till MbS) och Älvsborgs norra. För första gången blir centerpartiet representerat i storstadsvalkretsarna, i Stockholm och i Fyrstadskretsen (i det senare fallet dock enbart tack vare MbS).

Kommunisterna gjorde vinster över hela linjen. Särskilt stora framsteg nådde man emellertid i Gävleborgs och Västernorrlands län (vardera +2,2 %) samt i Göteborgs stad (+2,0 %), i Värmland, Örebro län och Blekinge (vardera +1,8 %).

KDS slutligen vann sina största framgångar i typiskt frireligiösa områden som Jönköpings län (4,7 %),

Västerbotten (4,0 %), Västernorrlands län (3,6 %) och Skaraborgs län (3,5 %). Bra resultat uppnådde man också i Östergötland (3,8 %), medan siffrorna särskilt i storstadsregionerna, Stockholms stad och län samt Göteborgs stad torde ha legat långt ifrån de uppställda förväntningarna. Det är anmärkningsvärt, att KDS bästa valkretsar praktiskt taget helt överensstämmer med folkpartiets sämsta. Ett klart undantag är Västernorrland, där KDS förutom från folkpartiet också synes ha erövrat röster från socialdemokraterna och högerpartiet i större omfattning. KDS uppträdande torde dock på det hela taget ha missgynnat framför allt de borgerliga partierna. Två kommunistvinster, i Värmland och Västernorrland, kan direkt skrivas på KDS konto. I storstadsregionerna synes KDS uppträdande främst ha gått ut över högerpartiet.

Årets val har i ett avseende gett en utomordentligt intressant fingervisning. Det synes som om man under de tidigare valen på 1960-talet varit benägen att något överskatta TV:s betydelse. I vart fall har valet 1964 givit helt otvetydiga belegg för dagspressens roll som opinionsbildare. I Fyrstadskretsen nådde MbS ett långt bättre resultat än vad som var väntat, trots att man hade att kämpa mot de traditionella borgerliga partierna i valkretsen och trots att man inte hade någon representant i televisionen vid något tillfälle. Framgången kan helt tillskrivas Sydsvenska Dagbladets och Kvällspostens dominans i valkretsen. På samma sätt nådde högerpartiet sina största framgångar i de valkretsar, där dominerande och aktiva högertidningar spelat en stor roll för opinionsbildningen: Älvsborgs södra — Borås Tidning, Kronobergs län — Smålands-posten, Värmland — Nya Wermlands-tidningen, Kalmar län — Barometern. Folkpartiet noterade sina största fram-

gångar på västkusten, i Göteborgs stad, Göteborgs- och Bohus län samt i Halland, där också fp-pressen helt dominerar: Göteborgs-Posten, Göteborgs Handels- & Sjöfartstidning samt Göteborgs-Tidningen. I sammanhanget kan det också vara värt att komma ihåg nedläggningen av den socialdemokratiska Ny Tid. Vad gäller Sydsvenska Dagbladet och Kvällsposten är det också värt att notera, att dessa tidningar i hög grad kommit att bilda skola för tidningspropaganda i TV-åldern. Deras insatser har ingalunda inskränkt sig till ledarsidorna, som enligt undersökningar läses av relativt få personer, utan framför allt omfattat också nyhets- och reportagesidorna. Som en motpol kan anföras Svenska Dagbladet, som helt traditionellt låtit sin uppfattning återspeglas till allra största delen på ledarsidorna. Man hade följaktligen ingen som helst möjlighet att i Stockholmsregionen motverka den kraftiga antihögerpropaganda, som bedrevs av särskilt Expressen — tekniskt i stor överensstämmelse med tidningspropagandan i Fyrstadskretsen.

Valdeltagandet i hela landet uppgick till 83,3 % mot 85,9 % 1960 och 80,7 % år 1962. Älvsborgs södra visade denna gång det största valdeltagandet med 87,1 % tätt följd av den annars sedvanliga vinnaren i detta avseende, Fyrstadskretsen, endast några tusendelar sämre. Därefter följer Malmöhus län med 86,2 % och Södermanlands län med 86,0 %. Gävleborgs län visar det sämsta resultatet — 79,8 % — med Kopparbergs län, 80,0 % och tidigare i botten på statistiken, som näst sämst.

Poströsterna uppgick vid årets val till 177.995. De utgjorde 1960 192.977 och 1962 147.406. Partiernas andel av poströsterna framgår av nedanstående tabell, där en jämförelse också göres med 1960 och 1962.

Poströster i %-andel	1960	1962	1964
Högerpartiet	34,9	35,3	27,7
Folkpartiet	23,4	21,9	24,3
Centerpartiet	6,0	5,4	6,4
Socialdemokraterna	33,7	35,3	33,9
Kommunisterna	1,8	1,3	2,1
KDS	—	—	2,1
Medborgerlig Samling	—	—	3,0

Som framgår har socialdemokraterna för första gången den största andelen av poströsterna, medan högerpartiets andel minskat i jämförelse med tidigare val. Av särskilt intresse är den diskussion som i år har förekommit med anledning av den fördröjning av det slutliga valresultatet som förorsakas av de rätt speciella poströstningsbestämmelserna i Sverige. Framför allt torde två omständigheter ha påverkat denna diskussion, nämligen dels det snabba danska resultatet — slutresultatet kunde tillkännages dagen efter valet — och dels utlandets förvirrade uppfattning av det svenska valresultatet. De preliminära siffrorna tas på många håll som de slutgiltiga, medan däremot endast en förströdd uppmärksamhet ägnas åt de förskjutningar som poströsterna medför. Från många synpunkter torde det vara diskutabelt, att som nu sker låta poströstandet i så osedvanligt hög grad försena slutresultatet, och i detta sammanhang är det också svårt att låta bli att reflektera över de bestämmelser, som i detta val enbart av tekniska skäl berövade 170 stockholmare deras rösträtt. När datamaskiner tillåts att ta överhanden över sunt förnuft är det onekligen något galet i samhället. Allt talar för nödvändigheten av en snabb översyn i många avseenden av den nuvarande vallagen.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att årets val i hög grad var ett "mellanval" utan något egentligt klart

utslag åt något håll. Det praktiskt politiska resultatet av valet torde främst vara, att de icke socialistiska partierna fått på sin höjd fyra års andrum att åstadkomma den nödvändiga samverkan. Att väljarna i hög grad kräver en fast etablerad trepartisamverkan torde vara ställt utom varje diskussion. MbS framgångar, valets enda ljuspunkt från borgerlig synpunkt, kan utgöra en välbehövlig tankeställare på sina håll. Socialdemokratien är stoppad — tillfälligt? — men en förnyelse är oundgängligen nödvändig på den borgerliga sidan. Kommer man att inse detta överallt? För ögonblicket tycks det som om en helt ny konstellation skulle segla upp på den borgerliga sidan: anhängare av tvåpartisamverkan gentemot anhängare av trepartisamverkan. Vilken bedrövlighet vore icke detta, även om det väl samtidigt skall sägas, att det ju alltid är positivt att samverkanstanken vinner ökad spridning på ömse håll! Klart torde dock vara, att ingenting efter årets val åter kommer att bli som det var tidigare. Två alternativ kan urskiljas för framtiden: fast samverkan mellan folkpartiet och centerpartiet, "mellanpartierna", samt Medborgerlig samling, bestående av högerpartiet samt anhängare av trepartisamverkan från folkpartiet och centerpartiet, måhända förenade under beteckningen "Samlingspartiet"; eller också en nära samverkan mellan alla tre borgerliga partier. Det är förvisso meningslöst att sia om vilket av alternativen som kommer att förverkligas. Under alla omständigheter torde det dock vara angeläget för högerpartiet att liksom de båda andra borgerliga partierna genomföra ett namnbyte. Och varför inte låta det komma till uttryck som flertalet borgerliga väljare ändå eftersträvar: borgerlig samling — Samlingspartiet!

Storstadspressens upplagor

De nyligen redovisade upplagenoteringarna för första halvåret 1964 utvisar för storstadspressens del fortsatta ökningar — med ett enda remarkabelt undantag, nämligen i fråga om Stockholms-Tidningen. Detta ekonomiska sorgebarn redan under den kreugerska epokens senare tid måste uppenbarligen förorsaka sina för all del kapitalstarka ägare inom LO, som kämpat med tidningens finansiering i snart tio år, nya och förstärkta bekymmer. Utan någorlunda stadiga upplageökningar inga förhoppningar om ökade annonsintäkter, utan sådana endast ökande underskott.

Stockholms-Tidningen noterar för första halvåret 1964 knappt 149.000 ex. (här, liksom i det följande genomsnittsupplagan på vardagar). Detta innebär en nedgång jämfört med samma period ett år tidigare med drygt 8.000 ex. Upplageförlusten är för övrigt praktiskt taget lika stor som den ökning som redovisades 1963, jämfört med 1962, och tidningen är följaktligen nu tillbaka vid samma nivå som för två år sedan. Situationen är typisk för den ryckighet som utmärkt tidningens upplageutveckling efter LO:s köp år 1956: från en upplaga på 184.000 ex. rutschade tidningen på ett par år ner till 129.000 ex. — något som främst Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet profiterade på — för att därefter i samband med Morgon-Tidningens nedläggning nå upp till 156.000 ex. Medan andra storstadstidningar mer eller mindre stadigt ökat sina upplagor har Stockholms-Tidningen under senare år pendlat ganska kraftigt kring 150.000 ex.-streck, för att således nu efter en icke oväsentlig upplageförlust stanna på 149.000 ex.

Svenska Dagbladet redovisar knappt 151.000 ex. och passerar därmed Stockholm-Tidningen. En ökning med

5.500 ex. ansluter sig till den vackra trend, som på tio år fört upp upplagan från 101.000 ex. till dagens 151.000 ex. Vid ett tidigare tillfälle — år 1958 — var Svenska Dagbladet endast ett par hundra exemplar från andraplatsen bland Stockholms morgontidningar, efter ouppnåeliga Dagens Nyheter, men Morgon-Tidningens nedläggning på hösten 1958 förbättrade betydligt Stockholms-Tidningens position och utökade avståndet mellan denna och Svenska Dagbladet till 20.000 ex., ett försprång som Svenska Dagbladet alltså nu mer än inhämtat.

Dagens Nyheter uppvisar en ökning med 6.500 ex. till 377.000 ex., ungefärligen samma årliga ökning som tidningen kunnat glädja sig åt efter stagnationen kring 340.000 ex. åren 1958—60 — en följd av bl. a. den partiella förtroendekris tidningens och Herbert Tingstens ATP-ståndpunkter förorsakade. Dagens Nyheter håller utan att vara hotad platsen som landets största morgontidning, över 100.000 ex. före Göteborgs-Posten och klart större än Svenska Dagbladet och Stockholms-Tidningen tillsammans.

Göteborgs-Posten redovisar den största upplageökningen av samtliga morgontidningar, 18.000 ex., och noterar nu 267.000 ex. Denna betydande framgång, som bör ses mot bakgrunden att den genomsnittliga ökningen under senare år stannat vid knappt 5.000 ex., förklaras givetvis till stor del av Ny Tids nedläggning hösten 1963. Även *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, som kan glädja sig åt den procentuellt sett största upplageförbättringen inom storstadspressen, har om än i betydligt mindre grad dragit fördel av den socialdemokratiska konkurrentens försvinnande; en ökning med omkring 5.000 ex. ger en upplaga av knappt 61.000 ex. Göte-

borg är, efter Afton-Postens och Ny Tids hädanfärd, en enpartistad ur dagstidningssynpunkt.

Sydsvenska Dagbladet håller sin jämna men förhållandevis blygsamma ökningstakt och noterar knappt 93.000, plus 2.000 ex. SDS blir med all sannolikhet den första tidning utom Stockholm och Göteborg som passerar 100.000 ex.-vallen. (Tack vare sin betydande söndagsupplaga är tidningen redan nu snubblande nära — 99.700 ex. — om medelupplagan per utgivningsdag räknas.) Den tämligen långsamma ökningen förklaras till en del av förekomsten av en rad medelstora och livskraftiga konkurrerande borgerliga tidningar i Skåne-området. Den socialdemokratiska *Arbetet* har dessutom tydligen fått vind i seglen och ökar nu med omkring 4.000 ex. till 61.000 ex., d. v. s. en lika stor ökning under ett år som under de fyra närmast föregående. Centerns *Skånska Dagbladet* har tappat ett tusental ex. och kan med sina 41.000 ex. inte göra någon tidningsekonom glad.

De ovannämnda storstadsmorgontidningarna redovisar tillsammans en nettoökning om drygt 30.000 ex. Om hänsyn tages till Ny Tids nedläggning (44.000 ex.) har emellertid dessa tidningars sammanlagda upplaga som synes nedgått. Mot detta bör ställas de fyra eftermiddagstidningarnas sammanlagda upplagevinst på drygt 40.000 ex. För Stockholmstidningarnas del har de två eftermiddagstidningarna sedan något år passerat de tre morgontidningarna men för storstadspressen som helhet är morgontidningarnas upplageledning ännu be tryggande, 1,2 milj. ex. mot 875.000 ex.

Expressen, landets största tidning, har med en ökning på 24.000 ex. ytterligare befast sin ledarställning, 451.000 ex. De stora framgångarna för Aftonbladet 1961—63 ledde till en betydande skärpning i upplagekriget mellan

de bägge och *Expressen* är åter den klart ledande med betydligt större ökningstal. Den dag upplagesiffrorna frisläpptes för publicering upptogs *Expressens* första sida av skallande triumfrop: STÖRST ÖKAR MEST. Längst ned på sidan fanns emellertid ett litet utrymme över: EXTRA! Vems lik såg han i ugnen?

Aftonbladet redovisar en blygsammare men långt ifrån obetydlig ökning. 14.000 ex., till 289.000 ex. I stället för "ökar mest" meddelas nu att tidningen trycks i Stockholm, Göteborg och Malmö, samtidigt som tidningen fortfarande kan göra gällande att den "ökar mest under 1960-talet". Upplagan vid LO-köpet 1956 uppgick till omkring 175.000 ex. Tidningens tredje plats i tidningsallsvenskan, efter *Expressen* och *Dagens Nyheter*, är icke på allvar hotad även om Göteborgs-Posten denna gång något knäpat in på försprånget. Tvärtom hägrar väl för Aftonbladet möjligheten att så småningom passera *Dagens Nyheter*.

Göteborgs-Tidningen och *Kvälls-Posten* håller sig på respektfullt avstånd från sina stockholmska kolleger och registrerar ökning på 2.000 ex. och 3.000 ex. till respektive 69.000 ex. och 65.000 ex.

Sovjet och andra världskriget

I den ryska kommunismen fanns på det tidiga tjugotalet två riktningar — en som önskade en permanent revolution fram till världserövring och en annan, vilken bedömde läget mera realistiskt och föredrog att först "bygga socialismen inom en stat". I det läge som uppstod i Ryssland efter oktoberrevolutionen 1917, medborgarkriget 1918—1920 och nederlaget mot Polen sistnämnda år,

med hunger, nöd epidemier, barnbrottslighet och allmän villervalla, vann den andra riktningen majoritet i partiets centrala ledning. Lenins död har ytterligare accentuerat meningsskiljaktigheterna mellan Leo Trotski som den framstående representanten för den "permanent revolutionen" och Josef Stalin, som med sin praktiska läggning ville stabilisera sådana landvinningar som redan hade vunnits. Resten är välbekant. Trotski uteslöts så småningom ur partiet och utvisades först till Sibirien och senare ur riket. Han bodde 1929—33 i Turkiet, senare i Frankrike och Norge och sedan 1936 i Mexico, där han två månader efter Hitlers anfall mot Ryssland sköts av en av Stalin utsänd belgisk attentator. I hans tragedi spelade den personlige antagonismen mot Stalin en framstående roll. Det var inte sista gången som Sovjets diktator lät likvidera en motståndare för att efteråt delvis överta hans program.

Den ovannämnda tesen om möjligheten att bygga socialismen i en stat har dock aldrig tillämpats hundra procentigt. Samtidigt som miljarder rubel anslogs för olika femårsplaners förverkligande fördes en subversiv aktivitet i så gott som alla länder i världen. Kort före sin död sade emellertid Stalin att de kommunistiska partierna i Västerlandet faktiskt levde på ryssarnas bekostnad. På den XIX partikongressen, den sista i vilken han deltog, ironiserade Stalin på detta tema och tillade att resultatet av den kommunistiska verksamheten i den fria världen var föga uppmuntrande. Men tidigare inför andra världskriget tänkte han annorlunda. Stalin bestämde sig då för att samtidigt förverkliga både Sovjets stormaktaspirationer och kommunismens storslagna drömmar om världsrevolutionen.

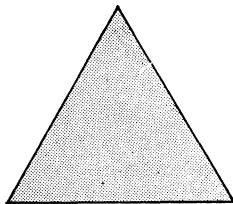
Polen har betalt dessa "aspirationer" med 40 proc. av sitt territorium, de baltiska staterna med 100 proc., Rumänien med Bessarabien och Finland med Östkarelen. Samtidigt deporterades minst fyra miljoner människor i godsvagnar till avlägsna platser i Sovjet, där omkring hälften gick under av svält och hårt arbete. Dessa "överflyttningar" i vilka även Chrustjov har deltagit möjliggjordes av röda arméns angrepp på Polen som började för 25 år sedan den 17 september. Officiellt hette det för att "sträcka handen" åt vitryssar och ukrainare, vilka tillsammans med sex miljoner polacker bodde i Östpolen. Ingen hade dock frågat dem i förväg om de ville inkorporeras med Ryssland och folkomröstningen, som hölls där ett par månader senare, var en ren parodi som upprepades nästföljande år i de baltiska staterna.

Före Sovjets angrepp på Polen höll sig de tyska trupperna överksamma i nästan tre dagar på grund av brist på bränsle och andra förnödenheter, och ambassadören von der Schulenburg förfrågade sig i skarpa ordalag hos Molotov om det ryska intåget. Hitler förde nämligen fyra femtedelar av de tyska stridskrafterna eller omkring 40 divisioner, mot Polen och "Luftwaffe" kastade in minst 2.000 bomb- och jaktplan mot 300 polska. Allt som allt hann Polen mobilisera endast 28 infanteridivisioner samt kavalleriet, medan 11 infanteridivisioner aldrig kom fram utan sönderbombades under järnvägstransporterna. Styrkeförhållandet var inte polackernas enda nackdel — den andra utgjordes av omringningen. Sedan Tjeckoslovakien fallit samman fyra månader tidigare och sedan det tyska Böhmen-Mähren-protectoratet och det "fria" Slovakien bildats var Polen omringat från söder, väster och norr, där förutvarande Östpreussen

utgjort en akut fara. I en sådan situation kunde ingen tvivla på att tyskarna lätt kunde komma över sin bränslebrist och fortsätta sin offensiv. Det var dock en annan sak som i allra högsta grad oroade Hitler. Westfalen, skyddades som det senare visade sig under Nürnberg-processen av endast 23 svaga divisioner och Siegfriedlinjens befästningar var långtifrån starka. Maginotlinjen var samtidigt besatt av 110 fullgoda franska och engelska divisioner. Detta påpekades hela tiden för "Der Führer" av de tyska generalerna. Ingen visste då att fransk passivitet ingick i den franske överbefälhavaren general Gamelins "stora strategi". Därför ville den tyska generalstaben avsluta operationen mot Polen snarast möjligt och polackernas försök att bygga ett stort brohuvud — stött mot den rumänska gränsen — måste förhindras. Det var den egentliga orsaken till att ett snabbt ingripande begärdes av Sovjet. Detta ingripande krävdes enligt tilläggsprotokollet till den nonaggressionspakt som undertecknades i Stalins närvaro natten mellan den 22 och 23 augusti av utrikesministrarna Molotov och von Ribbentrop. Därmed lades grunden till förverkligandet av Sovjets stormaktsaspirationer. Men Stalin hade som sagt också ett annat program. I enlighet med Lenins "geniala" strategi skulle Ryssland i fall av ett krig mellan imperialisterna hålla sig avvaktande till en början och först när de blev utmattade kasta sig och sitt inflytande bland proletariatet i dessa

länder mot de starkaste som fanns kvar på platsen. I och med detta ansåg man att världsrevolutionen kunde börja förverkligas. Men Stalins "machiavellism" förutsåg varken blixtkrigets snabbhet eller den tyska "kompanjonens" snabba angrepp på Sovjet. I stället för att erövra "åtminstone" hela kontinenten måste ryssarna försvara sig till det yttersta på egen mark för att slutligen nöja sig med Östeuropas införlivande i Sovjets maktsfär. Samma resultat, och kanske bättre från hans synpunkt, kunde Stalin faktiskt ha uppnått om han i stället för att konspirera mot freden med Hitler slagit sig ihop med västmakterna. Andra världskriget kunde kanske till och med på så sätt ha förhindrats. Förhärjandet av Sovjets europeiska del och 20 miljoner ryssars död, för att inte tala om miljoner och åter miljoner andra människoliv som gick till spillo, utgjorde det höga pris som fick betalas för denna spekulationspolitik.

Om Chrustjov kan tänka logiskt och utan belastning av sitt eget förflutna bör han fördöma Stalins synder på det internationella området liksom han gjorde beträffande hans inrikespolitiska förbrytelser. De östeuropeiska lydstaterna bör återfå sin självbestämmanderätt såväl när det gäller ekonomiska som politiska frågor. Detta skulle bl. a. tillåta Sovjet att säkra ryggen mot Kina och påbörja en samlevnadspolitik med Västerlandet.

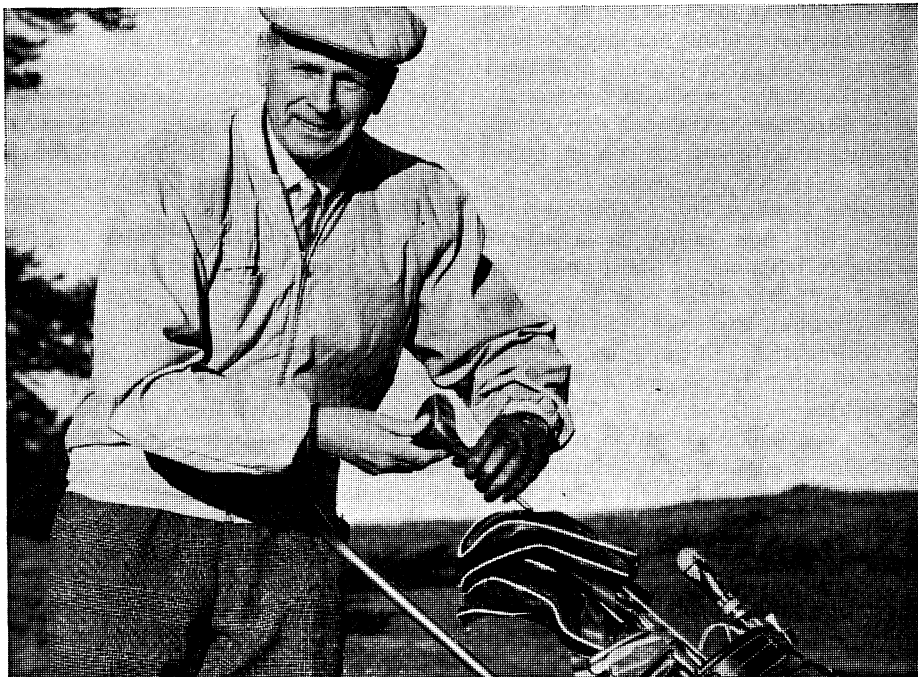

Jag får mer fritid nu
när jag anlitar
bankens* notariatservice

Man behöver avkoppling också. Jag får mer fritid nu sedan Skandinaviska Bankens notariatavdelning sköter om mina värdepapper m. m. Det där arbetet, som jag tidigare fick klara av på kvällar och helger (och som inom parentes sagt ofta blev uppskjutet till sista minuten) det

sköts nu under bankgaranti och utan besvär för mig. Dessutom är det tryggt att veta, att banken noga bevakar sådana saker som emissioner, utdelningar, utlottningar m. m., där annars brådska eller förbiseende så lätt kan försäkra onödiga förluster. Och notariatservice kostar så lite.

* Skandinaviska Banken har 280 kontor, som alla tar hand om eller förmedlar notariatuppdrag.

**SKANDINAVISKA
BANKEN**
